

„Un fenomen de dimensiuni și tragismul Holocaustului nu poate și nu trebuie uitat“

(Traian Băescu, președintele României)

64 de ani de la Pogromul legionar din București – 21-23 ianuarie 1941

Au luat parte la comemorarea Andrei Pleșu, consilierul prezidențial pentru relații externe, *Mona Muscă*, ministrul Culturii și Cultelor, dr. *Călin Fabian*, consilier de politică externă al primului ministru, *Varujan Pambuccian*, președintele Grupului Minorităților Naționale, *George Cojocaru*, președintele Camerei de Comerț și Industrie a României și Municipiului București, *Dragoș Seuleanu*, președinte general al S.R.R., *George Pufan*, secretar general al Curții de Conturi a României, *José Iacobescu*, președintele Camerei de Comerț și Industrie România-Israel, I.P.S. *Teodosie*, Arhiepiscopul Tomisului, părintele prof. dr. *Emilian Cornișescu*, președintele A.C.P.R.I., prof. dr. *Otto Adler*, președintele A.E.R.V.H. ș.a. Au fost prezente: ing. *Siegfried Schieber*, președinte de onoare al Forumului „B'nai B'rith «Dr. Moses Rosen»”, din Viena, *Tova Bin Nun*, director general al Filialei „Sohnut” în România, Rabinul *Naphtali Deutsch*, conducătorul Filialei „Chabad Lubavich” în România ș.a. Au participat: Nunțul Apostolic *Jean-Claude Pissiset*, E.S. *Alexander Tolkaoh*, ambasadorul Federației Ruse în România, E.S. *Wilfried Grüber*, ambasadorul Germaniei în România, E.S. *Valeriu Georgescu*, fost ambasador al României în Israel, *Radu Ioanid*, directorul Muzeului Holocaustului din Washington ș.a. Au fost de față reprezentanți ai unor culte, diplomați, parlamentari, academicieni, lideri ai F.C.E.R. și C.E.B., numeroși evrei bucușteni. Președintele C.E.B., ing. *Oszy Lazar*, a mulțumit participanților la comemorare și și-a exprimat speranța că organele competente vor găsi soluții pentru rezolvarea tuturor problemelor legate de manifestări antisemite în România. Ceremonia a fost întreruptă, la 21 ianuarie a.c., printr-un pelerină la mormintele *kedosimilor* de la Cimitirele evreiești Filantropia și Giurgiuului. (Redăm, alăturat, extrase din mesaje și cuvântări).

Acad. **CONSTANTIN BALĂCEANU-STOLNICI**

Vinovăția făptașilor, ca și a celor indiferenți

[...] Eram la Stolnici, dar radioul, presa ne informau tot timpul. Imediat după pogrom, tata m-a dus la București să văd magazinele sparte, casele jefuite, ca să-mi intre în cap unde pot duce teoriile antisemite, rasiste, xenofobe. Mi se pare inacceptabil ca, în prezent, să mai fie vehiculate asemenea concepții aberante, care au avut efecte atât de tragice. În acele trei zile, 21-23 ianuarie '41, s-a săvârșit un pogrom de care s-au făcut vinovați și făptașii și cei ce au stat cu brațele în sân. Nu cred că există etnie mai chinată decât etnia evreiască [...]. Acest popor ne-a adus Revelația Divină, ne-a deschis orizonturi care stau la baza religiei noastre! Și sunt bucuroși că, azi, sunt prezenți la această comemorare reprezentanți de vârf ai Bisericii Ortodoxe Române, ai Vaticanului, ai altor culte religioase. „Cele ce au făcut rău te învață”, era înscris pe emblema Cantacuzinilor. Fie ca această frază să fie pusă în aplicare!

MĂRTURIILE despre Pogromul din 21-23 ianuarie 1941

Dr. **NICOLAE ATANASIADU**: „Eram în clasa întâi de gimnaziu. Tata mi-a interzis să ies din casă în acele zile, fiindcă știa că va fi prăpăd. Locuim în zona Piperi. Tata era inginer chimist. Un muncitor de la fabrica unde lucra tata, pe nume, Marin Drăgușin, l-a întrebat: «Ce să fac? Legionarii vor să-mi dea cămașă verde, armă automată și să execut ce-mi vor cere». Tata i-a zis: «Să nu te duci, că-ți va fi rău». Marin Drăgușin l-a ascultat. Dar am văzut, de la ferestrele casei noastre, cum legionarii luau din fabrică muncitori, îi încarcă în camioane și-i duceau într-o direcție necunoscută. În fost coleg de clasă, Vasile Radoslavescu, devenit ulterior regizor la Teatrul din Pitești, care era pistruiat și avea păr roșu, a fost prins și bătut de legionari. L-au crezut evreu».

Lucian Moiseuc, tehnician dentar: „Foștii mei vecini, Malca și Frederick Rosenberg, locuiau, în '41, pe

strada Udricani nr. 5, colț cu strada Olteni. Frederick a fost prins de legionari, dus la Abator și agățat de viu de unul din cârlige. Familia Rosenberg era prietenă cu familia unui ofițer român. În disperarea ei, Malca a alergat la soția ofițerului și i-a povestit nenorocirea. La intervenția soțului ei, Frederick și încă câțiva evrei, care se mai aflau în viață, atârnați în cârlige la Abator, au scăpat de la o moarte cumplită. Pe ceață, Frederick a purtat, toată viața, semnul rănii provocate de cârligul acela. Eu am rămas cu familia Rosenberg, prin anii '80, când stăteau lângă mine, în cartierul 11 iunie. Erau bătrâni. Frederick mi-a arătat cicatricea de la ceață. Dar rana din suflet nu s-a cicatrizat vreodată».

Pictorița **MARIA CONSTANTIN**: „În ziua aceea împliniam 14 ani. Legionarii au intrat în casă. Ceea ce ne-a salvat viața a fost jaful. Camionul cu lucruri furate era atât de plin încât n-au mai avut loc și pentru

noi. Când au revenit, părăsiserăm locuința, adăpostiți fiind de generalul Anghelescu, într-un apartament care era proprietatea lui».

Av. **IULIAN SORIN**: „Am avut neșansa să fiu ridicat din stradă de legionari în dimineața zilei de 21 ianuarie 1941, când a început rebeliunea și Pogromul din București. Am fost dus la Sinagoga Malbim, care era înfășurată de evrei mușui de pe străzi și din locuințe. Am asistat la scene oribile de maltratare și umilire, de jefuire a obiectelor de valoare, a ceasurilor, a verighetelor și a banilor găsiți asupra lor. Spre amiaza acelei zile, împreună cu un alt adolescent, am fost silțiți să car, la lada de gunoi din curtea sinagogii, resturi de obiecte și geamuri distruse de rebeli. Numai din întâmplare

Marele Rabin **MENACHEM HACOHEN**

Când Dumnezeu a creat lumea, l-a făcut pe om după chipul și asemănarea Lui. L-a creat ca să deosebească binele de rău. Și iată că, oamenii încep să se înmulțească. Primul născut în această lume, creat de Dumnezeu, este Cain, ucigașul fratelui său, Abel. Cain era agricultor, Abel - păstor. Fiecare aduce prinos lui Dumnezeu din roadele muncii sale. Dumnezeu primește sacrificiile lui Abel și le respinge pe ale lui Cain. Cain și Abel reprezintă lumea în întregul ei. Cain îl privește cu trufie pe Abel, considerându-l superior. Asistăm la prima discriminare din istoria umanității.

Cain lucrează pământul, dar uită că roadele sale se datorează, mai întâi, binecuvântării lui Dumnezeu, apoi trudei sale. Cain uită rădăcina lucrurilor și crede că lumea îi aparține. Abel este păstor de mioare. Ca păstor, trebuie să fie plin de milă și iubire, fiindcă, dacă nu ai milă și dragoste față de aceste făpturi, le pierzi. Dumnezeu a înțeles că

Nevoia de a-l recunoaște la timp pe Cain

sacrificiile lui Abel sunt prețioase și ale lui Cain - nu. Ucigându-l pe Abel, Cain crede că poate stăpâni lumea. Dar, în această primă mare tragedie din istoria umanității, născută din mentalitatea de supraom, Abel își are partea lui de vină. Pentru că Abel n-a știut să descopere la timp adevărata față a lui Cain. Și a nu sesiza răul din jurul tău, a nu-l prevedea consecințele, a nu-l demasca, este tot un păcat. Din cauza acestui păcat a putut prolifera fascismul, rasismul. Cei care neauză, azi, Holocaustul, care neagă crimele săvârșite de legionari în sângele zile de 21-23 ianuarie '41, pe care le comemorăm acum, aici, nu trebuie lăsați să-o facă. Lecția biblică și lecția acestei comemorări este aceeași: trebuie să depistăm răul la timp și să-l eradicăm. În acest sens, este foarte important raportul Comisiei Internaționale de Studiere a Holocaustului în România. Este, de asemenea, foarte relevant mesajul transmis de președintele României, Traian Băescu. Și datoria fiecăruia dintre noi este să facă tot ce-i stă în putință pentru ca răul să dispară. Stăpînirea răului este esența citoriei unei mult dorite lumi a dreptății și iubirii aproapelui; o lume a solidarității umane [...].

I.P.S. **VICENȚIU PLOIEȘTEANU**, vicar Patriarhal

Autorii pogromului – doctrinari ai urii și ai crimei

Fapte ca acelea săvârșite în pogromul de acum 64 de ani au fost posibile datorită manipularii opiniei publice de către doctrinarii urii și ai crimei. Dar un grad imens de vinovăție se datorează și celor care s-au dovedit indiferenți față de soarta aporazelui lor. De aceea, azi, când se neagă Holocaustul, nu avem voie să tăcem, fiindcă numai așa vom reuși ca, în timpurile ce vin, să nu se mai repete asemenea tragedii. Istoria este un bun dascăl, dacă știm să învățăm din lecțiile sale.

Serviciul divin a fost oficiat de Marele Rabin *Menachem Hacohe*, Rabinul *Abraham Ehrenfeld*, prim cantorul *Iosif Adler*, *Maximilian Kertesz*, dirijorul Corului Templului Coral. Un program artistic a fost susținut de corul tineretului evreu, dirijat de *Bogdan Lifșin*, iar actorul *Mihai Ciucă* a rostit în română *Es brent*.

Atunci când cerul era înroșit

am reușit să scap, profitând de un moment de neatenție al legionarilor care ne păzeau, escaladând gardul și fugind».

Sociologul **OSCAR HOFFMAN**: „Nu-l uit pe colonelul Amăreșcu, proprietarul casei din Calea Moșilor 229, de câte ori treceau prin fața imobilului «cămășuții verzi», urlând și spărgând cu hârnice geamurile și prăvăliile evreiești. Altădată, cuvântul «jidan» m-ar fi jignit la culme. Cum mi se părea salvator pentru fiecare dintre noi, cei ascunși în pod, la îndemnul lui: familia fotografului

„A admite partea noastră de responsabilitate pentru Holocaust este un act suprem de a ne curăța sufletul propriu“

(Majestatea Sa Regele Mihai I)

E.S. **RODICA RADIAN GORDON**, ambasadorul Israelului în România

Marcăm, astăzi, cea de-a 64-a aniversare a Pogromului din București [...], care a dus la moartea a 120 de evrei dintre cei aproape 2.000 de evrei de ambele sexe, cu vârste între 15 și 85 de ani deținuți abuziv și apoi duși la centrele de tortură ale Legiunii [...].

În noiembrie 2004, Comisia de istorici numită de fostul președinte Iliescu, și-a prezentat concluziile *Raportului*. În ceea ce

Deputatul **AUREL VAINER**

Pogromul din ianuarie '41 – o verigă a șirului de crime din Holocaustului

[...] *Pogromul de la București, nu a fost o acțiune spontană, ci a avut rădăcini în istoria mișcării legionare din România, născută sub semnul urii fără margini împotriva evreilor*. În acest sens, un cunoscut cercetător al curentelor ideologice din România interbelică, arată că antisemitismul lui Corneliu Zelea-Codreanu era „atât de radical încât poate fi caracterizat drept patologic” [...].

În zilele de 21-23 ianuarie 1941, aparatul polițienesc din Ministerul de Interne, Siguranța Statului, Prefectura și Poliția Capitalei, membri ai cuiburilor legionare, ai Corpului Muncitoresc Legionar, la care s-au adăugat unii studenți și elevi, au comis arestări, maltratări, asasinat, au dărâmat și incendiat sinagogi și alte instituții evreiești [...]. Chiar acest impunător edificiu, în care ne aflăm, a fost devastat, enoriașii în rugăciune au fost supuși violențelor, iar Sulurile Sfinte aleTorei au fost zăvârșite peste acest minunat candelabru, profanându-se astfel Biblia. Mii de evrei bucușteni cu vârste între 15 și 85 de ani, au fost adunați în sediul legionare și autorii pogromului nu s-au sfiit să transforme sediul Uniunii Comunităților Evreiești și Sinagoga Malbim în centre de tortură [...]. Despre crizele asasinilor legionari vorbesc imagini mai elocvente decât cuvintele. Cum poate fi descris, de pildă, momentul în care, au putut fi văzute, la Abatorul din București, trupurile celor uciși agățate în cârlige? [...]

Fanatismul, intoleranțele religioase, puncte forte ale acestor doctrine a urii, i-au căstat pradă edificii de cult mozaic de inestimabilă valoare: devastate, jefuite, incendiate: monumentul Templu Spaniol, din strada Negru Vodă, Sinagoga „Beit Hamidrash Vechi”, din Calea Moșilor ș.a. Dezlințuirea acestei forțe distructive de la acte de abateră barbarie. Un exemplu: Templul Podul Mogoșoaia, din strada Atena, a fost demolat cu topoare, târnăcoape, rângi de fier. În mod firesc, din nou, se pune întrebarea: *ce plănuit și pune în practică de legionari au fost cunoscute de Ion Antonescu?* [...] Respectând adevărul istoric, trebuie să spunem că Antonescu a fost mereu informat de aceste vandalism, de conducerea de atunci a obștii evreiești din România. Deși, la 14 februarie 1941, Statul Național Legionar a fost desființat prin Decretul Regal nr. 314, așa cum a declarat *Conducătorul Statului*,

privește pogromul, doresc să citez: „Soarta evreilor români, pe timpul scurtei perioade când, la putere, s-a aflat guvernul legionar, a depins de Antonescu și de legionari, precum și de evoluția luptei pentru putere între Antonescu și Legiune. Zilele care au precedat rebeliunea Gărzii de Fier împotriva lui Antonescu și pogromul care a avut loc

Pogromul – o parte a planului elaborat de legiune

simultan cu aceasta au fost marcate de declarații antisemite de o duritate fără precedent ale aparatului de propagandă ale Legiunii. Considerăm că Pogromul din București a fost o parte a planului elaborat de Legiune și nu o izbucnire sau instrumentalizare strategică a unui moment de anarhie. Considerăm, de asemenea, că pogromul nu a fost un eveniment izolat, rupt de atmosfera opresivă și de persecuțiile tipice din statul național-legionar. Mai degrabă, se poate spune că pogromul a fost punctul culminant al evoluției evenimentelor. Armata nu a luat parte la Pogromul din

Ion Antonescu, «liniile mari de guvernare rămân cele stabilite la preluarea puterii, în 1940». Totodată, Antonescu a *asigurat opinia publică românească «că nu se va abate de la drumul naționalismului și va înlătura vâslul și influența străină»*. *Că așa a fost, o dovedesc cele petrecute în perioada de tristă amintire a implementării „soluției finale” de exterminare a evreilor în varianta locală, în fapt, Holocaustul în context românesc*. Se cunoaște bine ce a urmat: masacrul de la Iași și „Trenurile morții” din iunie 1941;

pogromurile din Basarabia și Bucovina, deportările în Transnistria, provincie care a funcționat ca un imens lagăr de exterminare a evreilor români și ucraineni, printr-un arsenal de metode și procedee unele mai crude decât celelalte. Așa cum se reiterează în raportul de concluzii al Comisiei Internaționale de Studiere a Holocaustului în România, *responsabilitatea pentru toate aceste măsuri îi revine în exclusivitate lui Ion Antonescu* [...]. Și, cu acest prilej comemorativ, evreii din București, din România, ca și cei care trăiesc în Israel și în alte țări ale lumii, își exprimă *profunda mâhnire și indignare pentru ceea ce este de neînțeles, de neadmis la începutul lui 2005: un număr de artere de lărg acces din Pitești, Cluj, Câmpulung Muscel să poarte numele lui Ion Antonescu, iar în curtea bisericii din Bariera*

Vergului (Bd. Basarabia) să se afle în văzul tuturor statuia lui Ion Antonescu, iar alături se afle inscripția de „erou național”. Cu atât mai mult cu cât este vorba de încălcări flagrante ale prevederilor Ordonanței de Guvern nr. 31/2002, care, în mod expres, interzice și pedepsește asemenea fapte [...]. Începând cu anul 2004, prin hotărârea Guvernului român, comemorarea Holocaustului în context românesc a căpătat dimensiune națională [...]. Este un act de importanță istorică și morală și sperăm să fie și o garanție a faptului că generațiile de azi și de mâine au înțeles importanța luptei împotriva xenofobiei, a antisemitismului și a genocidului. Să sperăm că secolul XXI va fi un secol în care omenirea va ști să respecte cu sfințenie comandamentul sinitic: „Să nu ucizi!”. Fie ca, din rememorarea tragediilor trecutului, oamenii să învețe să prețuiască viața semenilor lor, căci numai așa vor putea urca spre înălțimile scăldate de lumina mesianică a iubirii aproapelui.

București. Făptașii au provenit din rândurile organizațiilor controlate de Legiune”.

Cele 120 de victime au avut un nume, un chip și o poveste a vieții lor, împreună cu familiile lor și cu alți zeci de mii de evrei din București care au scăpat din ghearele morții, dar nu și de atrocitățile care s-au petrecut în acele câteva zile din ianuarie 1941. Însă, în afara imperativului „să-ți amintești și să nu uiti!”, jertfele Pogromului din București și din Holocaustul evreilor României, din care pogromul a constituit numai o parte, sunt dovada și a altor învățăminte. Nu numai că exterminarea unui popor nu este morală - acesta este un lucru de la sine înțeles - însă conștientizarea atrocităților care au avut loc este vitală pentru existența morală a fiecărui individ și a societății în ansamblu [...].

În să felicit guvernanta României pentru pașii importanți făcuți, în special, în ultimul an, în ceea ce privește cercetarea metodică a perioadei Holocaustului. Totodată, îl felicit pe domnul președinte Traian Băescu pentru declarația fermă că va combate orice manifestare extremistă, xenofobă sau de antisemitism, precum și pentru angajamentul de a promova inițiative în domeniul educației, ca dovadă a seriozității și care România va aborda această problemă [...].

Majestatea Sa Regele **MIHAI I**

[...] Holocaustul a fost o crimă de neimaginat, unică în istoria umanității.

Imediat după cel de-al doilea război mondial, vina pentru Holocaust a fost dată numai pe guvernul Germaniei naziste și pe aliații apropiați. Și totuși, o dată cu trecerea timpului și după ce istoricii au făcut investigații, vina pentru acest unic act de bestialitate a mers pe umerii unui număr crescând de națiuni. Desigur, responsabilitatea principală pentru această ucidere în masă trebuie să continue și va continua să așeze pe umerii unui om, al cărui nume nici nu merită să fie pronunțat astăzi, și pe umerii unui guvern criminal pe care l-a stabilit în Germania. Dar toți ceilalți europeni, cei care au închis ochii și s-au făcut că nu văd, aceia care s-au bucurat de proprietățile luate ilegal de la membrii comunităților evreiești sau cei care s-au gândit, pur și simplu, că crima nu-i afectează pe ei și, prin urmare, nu trebuie să facă nimic - toți împart o anumită responsabilitate față de ceea ce s-a întâmplat. Este semnificativ că, în Marea Britanie - una dintre țările care au invins, în cele din urmă, nazismul -, Holocaustul este acum comemorat oficial, ceva ce nu se întâmpla cu un deceniu în urmă. Francezii au redescoperit partea lor de responsabilitate morală și astfel a făcut fiecare națiune, în Europa. Toate națiunile vor fi reprezentate săptămâna viitoare, la a 60-a aniversare a eliberării câmpului morții de la Auschwitz, în Polonia. Va fi un act de comemorare care va întruni laolaltă aducere aminte și acceptare a responsabilității de a nu fi prevenit această ororă.

Salut faptul că, prin asistența acordată de oficialitățile României și cu participarea multor oameni de știință și cercetători din țara noastră, o comisie internațională condusă de Ellie Wiesel, laureat al Premiului Nobel pentru Pace și unul dintre foștii noștri concetățeni, a făcut cunoscută responsabilitatea României în distrugerea evreimii Europene, acum șase decenii.

Știu că unii dintre cetățenii noștri vor avea opinii diferite privind unele din rezultatele acestui comitet și vor continua să argumenteze numărul de evrei uciși sau adevărata libertate pe care a cunoscut-o România, în cel de-al doilea război mondial, de a-și urma propria politică. Nici unul dintre noi nu trebuie să se teamă de această dezbatere, și mulți dintre dvs. au luat parte la aceste discuții. Totuși, tuturor românilor, indiferent de religia sau etnia lor, doresc să le spun următoarele: Chiar dacă am fi eșuat în salvarea doar a unei singure vieți a evreilor noștri acum șase decenii, chiar dacă am ignorat atunci ororile și suferința cetățenilor noștri evrei, totuși am fost vinovați. Nu are importanță că alte națiuni sau conducători s-au purtat mult mai rău; nu contează că cetățenii noștri de credință mozaică din Transilvania au suferit mai mult sub ocupația fascistă ungară decât evreii care au rămas în Regat. Realitatea este că noi toți, toți românii de toate credințele, am fi putut face mai mult.

În al doilea rând, a admite partea noastră de responsabilitate pentru Holocaust este un act suprem de a ne curăța sufletul propriu. Nu putem rămâne o democrație adevărată, un membru deplin al Uniunii Europene și al alianței națiunilor NATO, dacă nu acceptăm că nu tot trecutul nostru a fost glorios și onorabil. Da, de multe ori în istoria noastră, am fost victimele altora. Dar au fost timpuri în care am transformat propriii cetățeni în victime sau în care nu am oprit pe alții să terorizeze propriul nostru popor. Auschwitz, câmpurile de la Bug, deportările în Transnistria, „Trenurile morții”, Pogromul din Iași, ca și Pogromul din București, pe care îl comemorăm astăzi - toate acestea au reprezentat sfârșitul umanității. Putem să recăștigăm umanitatea noastră și să consolidăm democrația numai dacă ne vom confrunta cu aceste orori direct, public și onest.

Una dintre cele mai mari satisfacții din viața mea a fost atunci când mama mea, Regina Elena, a obținut titlul de „Drept Inter Popoare” pentru activitățile ei în cel de-al doilea război mondial. Sunt mândru de rolul ei, dar așa fi vrut să fi făcut cu toții mai mult. Noi, toți românii, inclusiv familia mea, trebuie să continuăm să cercetăm conștiința noastră în legătura cu inmensule crime comise în numele nostru sau în numele țării. Am avut una dintre cele mai mari comunități evreiești din Europa, un mare număr de oameni întreprinzători, bărbați și femei de cultură, oameni care au ajutat și ar fi putut ajuta România astăzi. România, ca fiecare națiune europeană, a fost, în cele din urmă, cea care a avut de pierdut din Holocaust. Împărțim durerea împreună, și durerea va dăinui, pentru sute de ani.

Am încredințat acest mesaj Princesesei Margareta și soțului ei, Principele Radu, care reprezintă o nouă generație de români, o generație care nu trebuie să uite nicodată trecutul, dar care ar trebui, de asemenea, să privească cu încredere la viitor. Spunând „Izkor” astăzi, amintiți-vă de toți aceia dintre noi, cetățenii români de credință mozaică, care au fost uciși [...]. Cu deplină cunoaștere a trecutului nostru, cu totală acceptare a responsabilității noastre, noi toți vom face în așa fel încât ororile Holocaustului să nu se mai repete NICIODATĂ.

Și, totuși, am fost vinovați...

Selecție – IULIA DELEANU